

Son Güncelleme Tarihi 01.03.2012

e - akademi

HUKUK, EKONOMİ VE SİYASAL BİLİMLER AYLIK İNTERNET DERGİSİ

MART 2012 - SAYI 121

Çeviri:

AVRUPA İNSAN HAKLARI KOMİSYONU'NUN (THE EUROPEAN COMMISSION OF HUMAN RIGHTS) 18960/91 DOSYA NUMARALI, 13 OCAK 1993 TARİHLİ, “USULÜN LAİK KARAKTERİ”NE İLİŞKİN KARARI

Arş. Gör. İpek Sevda SÖĞÜT*

ÖZET

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun kararına konu olan başvuru sahiplerinin dini inançları gereği Bayram olarak kabul edilen günün, duruşma gününe rastlaması dolayısı ile, duruşmanın tehir edilmesi talebinin reddedilmesiyle, AİHS. m. 9'un ihlali söz konusu değildir. Duruşmanın tehir edilmesi talebinin reddi, taraflara ilişkin subjektif sebepler ile yargılamanın uzamasına neden olacağından, yargılamanın hızlandırılması ilkesi gereği yerindedir. Laik hukuk sisteminde devlet, tüm dinlere eşit mesafede durmalı ve yargılama ilişkisinin taraflarının farklı dini inançlara sahip olmasını, düşünce, vicdan ve din özgürlüğünü sağlama noktasında nazara almalıdır.

---

* Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Roma Hukuku Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi.

Anahtar Kelimeler: *Medeni Usul, Yargılama İlkeleri, Hukuki Dinlenilme Hakkı, Laiklik ilkesi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu*

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu (The European Comission of Human Rights)'nun 13 Ocak 1993 tarihli, "Usulün Laik Karakteri"ne İlişkin Kararı¹

I- 13 Eylül 1991 tarihinde 18960/91 dosya numarası ile, S.H ve H.V tarafından Avusturya Devleti aleyhine açılan dava konusu olay:

Başvuru sahiplerinden ilki, Viyana'da diğer başvuru sahibinin kiraya verdiği dairelerin bulunduğu taşınmazın malikidir. Yedi adet kiracı her iki başvuru sahibine karşı, Viyana Şehir Mahkemesine (Bezirksgericht Innere Stadt Wien) 1987 yılında başvurarak, kira bedellerinin taraflar arasında önceden belirlenmiş tutara indirilmesi ve fazlaya ilişkin tutarın da iade edilmesine yönelik olarak talepte bulunmuşlardır.

İlk duruşma günü 27 Haziran 1990, takip eden duruşma günü ise 4 Ekim 1990 olarak kararlaştırılmıştır. İkinci duruşma günü olan 4 Ekim 1990 tarihi, Yahudilerin Sukot (Çardak) Bayramına² (Laubhüttenfest) rastlamaktadır.

---

¹ (ç.n) Yargılama ilişkisine hakim olan ilkeler, Fransız Hukukunda üç ana başlık altında toplanmıştır: yargılama ilişkisinin demokratik şekilde işlenmesini garanti eden ilkeler, hakimin ve tarafların karşılıklı rollerine ilişkin ilkeler ve yargılama ilişkisinin özelliklerinden kaynaklanan ilkeler. Yargılama ilişkisinin demokratik şekilde işlenmesini garanti eden ilkeler; tarafsız ve bağımsız bir mahkeme tarafından yargılanma hakkı, adil ve aleni bir şekilde makul süre içinde yargılanma hakkı ve kendi aleyhine tanıklık yapmama hakkı olarak sayılırken; hakimin ve tarafların karşılıklı rollerine ilişkin ilkeler ise, re'sen araştırma ve davanın yönetiminde hakimiyet ilkesi, dava malzemesinin taraflarca getirilmesi ve davanın konusu üzerinde hakimiyet ilkesi, yüzyüzelik ilkesi ve müddeabihin değişmemesi ilkesi olarak belirtilmektedir. Menşeiini Fransız Medeni Yargılama Hukukunda bulan bu tasnife göre, yargılama ilişkisine hakim olan üç temel ilkeden sonuncusu olarak sayılan yargılama ilişkisinin özelliklerinden kaynaklanan ilkeler ise; yargılama ilişkisinin yazılı olması ilkesi ve usulün laik karakteri ilkesidir. VINCENT, J/ GUINCHARD, S., Procédure civile, Paris 1999, s. 533. Usulün laik karakteri ilkesi, yukarıda ifade edildiği üzere Fransız Medeni Yargılama Hukukuna ait bir kavram olmakta ve bu kavrama dayanak teşkil eden Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ilgili kararının çevirisi yapılmıştır..

² (ç.n) Mısır esareti kurtuluşundan sonra çöllerde açlıkta yaşayan İsrailoğullarını anımsamak için kutlanan Sukot (Çardaklar Bayramı) Tişri ayının 15. gününde başlar. Bayram 8 gün sürer, ilk iki gün ve son iki gün Yomtov, diğer günler Hol ha Moed (iş yapılmasına izin verilen günler) olarak kabul edilir. "Yedi gün çardaklarda (sukalarda) oturacaksınız, İsrail'de bütün yerliler çardaklarında oturacaklar. Ta ki İsrailoğullarını Mısır diyarından çıkardığım zaman, onları çardaklarda otturttuğumu nesilleriniz bilsinler.", Vayikra 23.42-43. http://www.sevivon.com/bayramlar_ve_ozel_gunler/sukot_-_semini_atseret_-_simhat_tora/nedir/sukotun_abcisi, (erişim tarihi: 08. 08. 2011).

Şehir Mahkemesi tarafından 30 Mayıs 1990 tarihinde, başvuru sahipleri davalılara duruşmanın 4 Ekim 1990 tarihinde yapılacağı tebliğ edilir. İlk başvuru sahibi 25 Eylül 1990 tarihinde, Şehir Mahkemesi'ne yaptığı yazılı başvuru ile duruşma günü olan 4 Ekim 1990 tarihinin Sukot Bayramına rastlaması sebebi ile hazır bulunamayacağı duruşma gününün ertelenmesini talep eder.

Şehir Mahkemesi 26 Eylül 1990 tarihinde başvuru sahibinin talebini, muhakemenin hızlandırılması (Verfahrensbeschleunigung) prensibine atıf yaparak reddeder. Mahkeme tarafından, davacıların sayısına da dikkat çekilerek, duruşmanın tüm öğleden önce devam edecek olmasından dolayı, "kısa süreli" tehirin (kurzfristige Verlegung) de mümkün olmadığı belirtilir. Mahkemenin ilgili talebe ilişkin kararında, başvuru sahiplerinin duruşmada kendilerini vekille temsil ettirebilecekleri noktasına dikkat çekilmiştir.

Başvuru sahipleri duruşma tarihinin ertelenmesi talebinin reddedilmesi kararına karşı, 3 Ekim 1990 tarihi itibari ile Şehir Mahkemesi'ne başvururlar. Başvuru sahipleri müteakip beyanlarında, böyle önem arz eden bir meselede vekile talimat vermenin imkansız olmasından bahisle, duruşmada kendilerini temsil etmek üzere vekil göndermelerinin mümkün olmadığını ifade ederler.

4 Ekim 1990 tarihinde Şehir Mahkemesinin, ihtilafa konu duruşması yapılır. Şehir Mahkemesi, 28 Ekim 1990 tarihinde verdiği karar ile, kira bedellerini çok yüksek bularak, fazlaya ilişkin kısmın davacılara iade edilmesine hükmeder ve davacıların hepsine birden 107.970 Avusturya Şilini ve buna ek olarak toplam tutar üzerinden 1987'den itibaren %4 faizinin ödenmesine karar verir. Mahkeme, dava konusu olayın taraflar arasında kabul edilmiş olduğuna, ihtilafsız (ausser Streit) olduğuna hükmeder.

Başvuru sahiplerinin temyiz talepleri, 9 Nisan 1991 tarihinde Viyana Bölge Mahkemesi (Landesgericht) tarafından reddedilir. Başvuru sahiplerinin duruşmanın ertelenmemesi sebebine dayanan temyiz taleplerinde mahkeme; başvuru sahiplerinin katılmadıkları duruşmada söyleyecekleri, açıklayacak oldukları her ne var ise, böyle bir durumda, yazılı beyanlarında ifade edebilecek durumda olduklarına hükmeder. Bu karar üzerine başvuru sahipleri olağanüstü kanun yoluna (ausserordentlicher Rekurs) başvururlar.

Fakat Yüksek Mahkeme 25 Haziran 1991 tarihinde, ilgili başvurunun uygun görülmediği yönünde karar verir.

II- 13 Eylül 1991 tarihinde 18960/91 dosya numarası ile, S.H ve H.V tarafından Avusturya Devleti aleyhine açılan davadaki Şikayet Sebepleri:

1) Başvuru sahipleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin, adil yargılanmaya ilişkin 6. maddesinin 1. fıkrasının³ ihlal edildiğini ileri sürerek şikayette bulunurlar. Başvuru sahipleri, 4 Ekim 1990 tarihinde Şehir Mahkemesi önünde yapılan sözlü duruşmada hazır bulunamadıklarından, AİHS m. 6/1 kapsamında, adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini iddia ederler. Başvuru sahipleri özellikle, Avusturya'daki Mahkemelerin takvimlerinde kabul görmüş tüm dinlere⁴ ait tatil günlerinin belirtilmiş olduğunu ifade ederler. Başvuru sahipleri, mensubu buldukları dinin, ilgili günde, kendilerinin başkası tarafından temsil edilmesini de yasakladığını ileri sürerler. Bunlara ek olarak, duruşmanın ertelenmesi talebinin reddedilmesinden sonra, yazılı beyanda bulunmak için yeterli sürenin de bulunmadığını ifade ederler.

2) Başvuru sahipleri, Şehir Mahkemesi'nin ilgili taleplerini reddetmesi ile dini inançlarına karşı önyargının açığa çıkmasından bahisle, AİHS'nin 9⁵. maddesinin ihlal edildiğini iddia ederler.

3) Başvuru sahipleri, AİHS. m. 14⁶ kapsamında ayırıcılık yapıldığını iddia ederek, bir Katolik ya da Protestan'dan, Pazar günü yapılacak duruşmada hazır olmasının beklenmeyeceğini ileri sürerler.

---

3 (ç.n) AİHS. m. 6/1: "Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini isteme hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir; ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir." http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/aihs_01.html, (erişim tarihi: 13.09.2011).

4 (ç.n) Semavi dinler kastedilmektedir.

5 (ç.n) AİHS. m. 9: "Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir. Din veya inancını açıklama özgürlüğü, ancak kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlığın veya ahlakın, ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için demokratik bir toplumda zorunlu tedbirlerle ve yasayla sınırlanabilir."

4) Başvuru sahipleri son olarak, malları üzerinde serbestçe tasarruf edemediklerini ileri sürerek, AİHS. m. 1⁷ çerçevesinde, “İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü’nün” ihlal edildiğini iddia ederler.

III- Avrupa İnsan Hakları Komisyonu Önündeki Yargılama Usulü

Başvuru 13 Eylül 1991 tarihinde sunulmuş ve 17 Ekim 1991 tarihinde kaydedilmiştir.

14 Nisan 1992 tarihinde Mahkeme raportörü muhatap devletin Komisyonun Yargılama Kurallarından 47. maddesinin 2. paragrafı (a) bendine uygun olarak bilgi talebinde bulunulmasına karar vermiştir.

İlgili bilgi muhatap devlet tarafından 12 Haziran 1992 tarihinde sunulmuş ve bunun üzerine başvuru sahiplerinin açıklamaları 29 Haziran 1992 tarihinde sunulmuştur. Avukatların açıklamaları 16 Eylül 1992 tarihinde tebellüğ edilmiştir.

IV- 13 Eylül 1991 tarihinde 18960/91 dosya numarası ile, S.H ve H.V tarafından Avusturya Devleti aleyhine açılan davada, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu Kararı’nın Yasal Gerekçeleri:

1) Başvuru sahipleri AİHS’nin 6. maddesinin 1. fıkrasına dayanarak, Şehir Mahkemesi’nin 4 Ekim 1990 tarihli sözlü duruşması sırasında hazır bulunamadıklarından, adil yargılanma haklarının ihlal edildiğini ileri sürmektedirler. Başvuru sahipleri dini inançları gereği, belirtilen günde bir başka kimse tarafından temsil edilmelerinin de yasak olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca, duruşma gününün tehir edilmesi talebinin reddedilmesi sonrasında, yazılı beyanda bulunmak için de yeterli süre bulunmadığını iddia etmektedirler.

Komisyon, bir taraftan, sözlü yargılama günü olarak belirlenen 4 Ekim 1990 tarihinin başvuru sahipleri için önemli bir dini bayram olduğunun farkındadır. Başvuru sahiplerinin dini inançları, belirtilen günlerde kendilerini bir avukat ile temsil ettirmelerini de

---

6 (ç.n) AİHS. m. 14: “ Bu sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayırimcilik yapılmadan sağlanır.”

7 (ç.n) AİHS. m. 1: “Yüksek Sözleşmeciler Tarafından, kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme’nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar.”

yasaklamaktadır. Ayrıca Şehir Mahkemesi, başvuru sahiplerinin yoklukları neticesinde, 28 Ekim 1990 tarihinde verdiği kararda, dava konusu olayın taraflar arasında kabul edilmiş olduğunu, ihtilafsız olduğunu bu meyanda göz önünde tutmaktadır.

Diğer taraftan Komisyon davanın, başvuru sahiplerinin kiracısı durumundaki yedi davacı tarafından, başvuru sahiplerine karşı açılmış olduğuna dikkat çekmektedir. Bu suretle Şehir Mahkemesi önündeki yargılama muamelelerinin karmaşık bir yapıda olduğunu ifade edilmektedir.

Bunlardan başka, başvuru sahiplerine duruşmanın 4 Ekim 1990 tarihinde yapılacağı olduğunun, neredeyse 4 ay önceden, 30 Mayıs 1990 tarihinde tebliğ edilmiş olduğu hususunda ihtilaf bulunmamaktadır.

İlgili günün başvuru sahipleri bakımından önem taşıyan dini bir gün olması kadar, yargılama muamelelerinin de karmaşık yapıda olması karşısında Komisyon; duruşma gününün tebliğ tarihini de nazara alarak, başvuru sahiplerinin mahkemeden duruşma için yeni bir tarih kararlaştırılmasına dair, müsait oldukları en erken tarihte usulüne uygun bir talepte bulunabilecek durumda olduklarını göz önünde tutmaktadır.

Başvuru sahipleri duruşma gününden 9 gün önce, 25 Eylül 1990 tarihinde Şehir Mahkemesi'ne sundukları yazılı başvuru ile duruşmanın ertelenmesini talep etmişlerdir. Yargılamanın karmaşık yapıda olmasına karşın, Şehir Mahkemesi tarafından kısa süre içerisinde verilen, 26 Eylül 1990 tarihli talebin reddine dair karar yerinde gözükmektedir.

Bu sebeplerle, başvurunun bu bölümü AİHS' nin 27. maddesinin 2. fıkrası⁸ çerçevesinde mesnetsiz bulunmuştur.

2) Başvuru sahipleri, duruşmanın tehir edilmesine dair taleplerinin Şehir Mahkemesi tarafından reddedilmesi ile, dini inançlarına karşı önyargının ifşa edilerek, AİHS m. 9'un ihlal edildiği iddiasını ileri sürmüşlerdir. Başvuru sahipleri, Katolik ya da Protestan olan bir kimsenin Pazar günü duruşmada bulunmasının beklenemeyecek olması düşüncesinden hareket ile, kendilerine karşı AİHS m. 14 anlamında ayırıcılık yasağının ihlal edilmiş olduğunu iddia etmektedirler. Başvuru sahiplerinin, AİHS m. 6'nın ihlal edilmiş olduğu

---

8 (ç.n) Eski düzenlemede; Sözleşme ile öngörülen haklardan birinin ihlal edildiği iddiasına dayanılarak bir başvuru yapıldığında, öncelikle Komisyon bu başvurunun kabul edilebilir olup olmadığı yönünde bir karar vermekteydi. Eğer Komisyon başvurunun kabul edilemez olduğu düşüncesindeyse (AİHS eski m. 27) bunu bağlayıcı ve davayı sona erdiren bir kararla tesbit etmekteydi. KARAASLAN, E., "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yapısı ve Yargılama Yöntemi", s. 3. <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/400.doc> , (erişim tarihi: 13.09.2011).

yönündeki şikayetlerinin açıkça mesnetsiz olduğu sonucuna varılmıştır. Komisyon, dava konusu olayda AİHS m. 9 ya da m. 14 kapsamında değerlendirilecek, ayrı ayrı hususların mevcut olmadığına ve tümünün birlikte AİHS m. 9 kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varmaktadır.

Anlaşmanın bu kısmına ilişkin şikayetler, AİHS m. 27/2 anlamında ayrıca mesnetsiz bulunmuştur.

3) Başvuru sahiplerinin AİHS m. 1 kapsamında kendi malvarlıkları üzerinde serbestçe tasarruf edemediklerine dair iddiaları bakımından ise, Komisyon Avusturya Mahkemeleri'nin kira bedellerinin indirilmesine dair kararlarına ve iadeye ilişkin tarh bakımından ise, başvuru sahiplerinin özel şahıslarla arasındaki ilişkilerine dikkat etmiştir. Burada AİHS m. 1 anlamında mülkiyet hakkının ihlal edildiğine dair bir kanıt bulunmamaktadır.

Başvuru konusu şikayetin diğer kısımları da, AİHS. m. 27/2 anlamında açıkça mesnetsiz bulunmuştur.

Bu sebeplerle Komisyon başvurunun, oybirliği ile kabul edilmediğini ilan eder⁹.

---

⁹ Application no: 18960/91 by S.H and H.V against Austria, 13. 01. 1993,
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=18960/91&sessionid=78326679&skin=hudoc-en> (erişim tarihi: 08. 08. 2011)